

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

بررسی ابعاد جرم شناختی شکنجه سفید در اسناد بین المللی

نویسنده مسئول***

دکتر حسام الدین رحیمی

استاد حقوق کیفری بین الملل دانشگاه های تهران

hesamoddinrahimi@gmail.com

چکیده

شکنجه سفید به عنوان یکی از پیچیده ترین و پنهان ترین اشکال شکنجه، عمدتاً با هدف تخریب تدریجی اراده، هویت و سلامت روانی قربانیان، بدون برجای گذاشتن آثار فیزیکی آشکار به کار می رود. این مقاله با رویکردی علمی و تطبیقی، ابتدا به مفهوم شناسی و ابعاد روانی و فیزیولوژیکی شکنجه سفید پرداخته و تمایز آن را با سایر انواع شکنجه تبیین می کند. سپس با مرور پیشینه تاریخی و مصادیق گوناگون این نوع شکنجه در نظام های حقوقی و سیاسی مختلف، به بررسی تکنیک های رایج نظیر ایزولاسیون مطلق، محرومیت حسی، قطع ارتباطات اجتماعی و تحقیر نظام مند می پردازد. نتایج نشان می دهد جایگاه شکنجه سفید در اسناد بین المللی از جمله کنوانسیون منع شکنجه، میثاق حقوق مدنی و سیاسی، اعلامیه جهانی حقوق بشر، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و قواعد ماندلا واکاوی شده و نشان داده می شود که علیرغم نبود اشاره صریح به اصطلاح «شکنجه سفید»، مصادیق این نوع شکنجه به موجب تعاریف و تفسیرهای تخصصی نهادهای بین المللی، به وضوح در شمول رفتار ممنوعه و جرم انگاری شده قرار می گیرند. مقاله همچنین چالش های اثبات و سندیت حقوقی شکنجه سفید را مورد توجه قرار داده و بر لزوم ارتقای ساز و کارهای شناسایی، اثبات و حمایت از قربانیان تأکید می کند. نهایتاً، نتیجه گیری بر ضرورت رویکرد چندبعدی، گسترش فرهنگ منع شکنجه و ارتقاء مسئولیت پذیری دولت ها و نهادهای اجرایی برای ریشه کنی این پدیده تأکید دارد.

واژگان کلیدی: شکنجه سفید، شکنجه روانی، اسناد بین المللی، حقوق بشر، ایزولاسیون، محرومیت حسی، منع شکنجه

۱- مقدمه

فروپاشی هویت، اضطراب مزمن، توهمات شنیداری، اختلال خواب، و شکست ساختار ادراک می شود [۱۱]. از این رو، شکنجه سفید نه تنها جنبه ای امنیتی یا انتظامی ندارد، شکنجه سفید [۱]. به عنوان یکی از پیشرفته ترین و در عین حال نامرئی ترین اشکال شکنجه روان شناختی، امروزه در بسیاری از نظام های حقوقی و مجامع بین المللی حقوق بشر مورد توجه جدی قرار گرفته است [۲]. برخلاف گونه های کلاسیک شکنجه که عموماً بر وارد آوردن آسیب های جسمانی استوار هستند، شکنجه سفید با هدف انهدام تدریجی اراده، هویت و ثبات روانی قربانی طراحی می شود و غالباً هیچ اثر قابل رؤیت جسمانی برجای نمی گذارد [۳]. این ویژگی، آن را به یکی از خطرناک ترین و در عین حال دشوارترین مصادیق نقض حقوق بشر تبدیل کرده است، زیرا اثبات آن در فرآیند دادرسی کیفری یا سازوکارهای شبه قضایی بین المللی همواره با چالش های جدی مواجه است [۴]. افزون بر این، بررسی پرونده های مطروحه در نهادهای شبه قضایی بین المللی، از جمله کمیته منع شکنجه و دادگاه اروپایی حقوق بشر، نشان می دهد که آثار روانی ناشی از محرومیت حسی، انزوای طولانی مدت، محرومیت از نور طبیعی، قطع محرک های محیطی و القای بی زمانی، بسیار عمیق تر و پایدارتر از تصور عمومی است و در بسیاری از موارد منجر به اختلالات جدی همچون

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) – آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

اتکایی برای بررسی ادعاهای مرتبط با شکنجه سفید ارائه کرده و بر ضرورت همکاری دولت‌ها در این فرآیند تأکید می‌کند [۱۴]. در نهایت، هدف این پژوهش آن است که فرآیند شکنجه سفید را تشکیل می‌دهد. اعمالی مانند بی‌اعتنایی به اصول انسانی، با تحلیل دقیق ابعاد جرم‌شناختی شکنجه سفید و بررسی جایگاه آن در اسناد بی‌توجهی عاقدانه به نیازهای اولیه، سخن نگفتن مأموران با زندانی، اجبار به سکون بین‌المللی، تصویری روشن‌تر از ماهیت این جرم، پیامدهای آن و الزام دولت‌ها به کامل، یا حذف هرگونه نشانه هویتی، همگی با این هدف طراحی می‌شوند که مقاومت پیشگیری، تحقیق مؤثر و مجازات مرتکبان ارائه دهد. این مطالعه، گامی کوچک در روانی قربانی شکسته شود. در کنار این شیوه‌ها، ایجاد اختلال در چرخه خواب و جهت آشکارسازی یکی از پنهان‌ترین، پیچیده‌ترین و خطرناک‌ترین اشکال نقض بیداری—مثلاً با نوردهی مداوم یا روشن و خاموش کردن نامنظم نور—می‌تواند پس از مدت کوتاهی موجب توهّمات صوتی و بصری، اضطراب حاد، پرخاشگری یا فروپاشی حقوق بشر در دوران معاصر است.

۲- روش تهیه مقاله

پژوهش حاضر بر مبنای یک رویکرد توصیفی-تحلیلی انجام شده و هدف آن واکاوی مفهومی، جرم‌شناختی و حقوقی پدیده «شکنجه سفید» در بستر اسناد بین‌المللی و رویه‌های نهادهای نظارتی حقوق بشر است. در این مطالعه تلاش شده است با اتکاء به روش‌های علمی معتبر در علوم انسانی، ضمن گردآوری داده‌های موثق، تحلیل دقیق و استنباطی درباره ابعاد مختلف شکنجه روانی و حس‌زدایی ارائه شود.

۳- بررسی مصادیق

واژه «شکنجه سفید» در ادبیات حقوقی، جرم‌شناسی و روان‌شناسی معاصر، به مجموعه‌ای از تکنیک‌های کنترل ذهن و اعمال فشار روانی اشاره دارد که ماهیت آن‌ها بر حذف تدریجی محرک‌های محیطی، ایجاد انزوای مطلق، و وارد آوردن فشارهای مستمر روانی بدون بر جای گذاشتن جراحت فیزیکی قابل مشاهده استوار است. ویژگی اساسی این شیوه آن است که قربانی در ظاهر سالم به نظر می‌رسد، اما در واقع دچار فروپاشی تدریجی شخصیت، زوال هویت، اختلالات حسی و آسیب‌های عمیق روانی می‌شود؛ آسیب‌هایی که اثبات آن‌ها در فرآیند دادرسی غالباً دشوارتر از انواع کلاسیک شکنجه است [۱۵]. مهم‌ترین مصادیق و تکنیک‌های به‌کاررفته در شکنجه سفید شامل مواردی نظیر حذف کامل محرک‌های بصری و سمعی از طریق نگهداری فرد در اتاق‌های کاملاً سفید، بدون رنگ، بدون پنجره و با نور مصنوعی مداوم است؛ محیطی که نه چرخه طبیعی تاریکی و روشنایی در آن وجود دارد و نه هیچ محرک صوتی یا بصری که بتواند حس ادراک محیط را برای فرد حفظ کند. در کنار آن، انزوای مطلق و قطع ارتباطات انسانی، که گاه به چندین هفته یا حتی ماه‌ها می‌انجامد، باعث می‌شود قربانی از مهم‌ترین نیاز بشری یعنی تعامل اجتماعی محروم گردد و در مواجهه با سکوت و تنهایی مطلق دچار سردرگمی شناختی، اضطراب شدید و اختلال در توان تشخیص واقعیت شود [۱۶]. از دیگر تکنیک‌های رایج در این نوع شکنجه، محروم‌سازی زمانی یا ایجاد «بی‌خبری مطلق» است. در این وضعیت، فرد نه از روز و شب اطلاعی دارد، نه از رویدادهای بیرون سلول، و نه حتی از مدت زمان سپری‌شده. این فقدان ادراک زمانی، که در تحقیقات روان‌شناختی به‌عنوان یکی از مخرب‌ترین عوامل فروپاشی ذهنی شناخته می‌شود، موجب می‌گردد شخص به تدریج توان تشخیص توالی، تحلیل منطقی و ارتباط مفهومی را از دست بدهد [۱۷].

۳- پیشینه تاریخی شکنجه سفید در جهان

شکنجه سفید، گرچه به‌عنوان اصطلاحی نوین در ادبیات حقوق بشری متأخر ظهور یافته است، اما بنیان‌های مفهومی و عملی آن سابقه‌ای طولانی در تاریخ داشته و در دوره‌های مختلف با اشکال و عناوین گوناگون مورد استفاده قرار گرفته است [۲۲]. مرور وضعیت‌های تاریخی نشان می‌دهد که تکنیک‌های محروم‌سازی حسی، انزوای مطلق و القای بی‌زمانی، اگرچه در گذشته به‌صورت ابتدایی و غیرسیستماتیک اعمال می‌شدند، اما امروزه با بهره‌گیری از سازوکارهای روان‌شناختی دقیق‌تر، به شکل روشمند و ساختارمند و در قالب سیاست‌های امنیتی پیچیده‌تر اعمال می‌گردند [۲۳].

در دوره‌های کلاسیک و قرون وسطی، بسیاری از نظام‌های حکومتی از «حصر طولانی‌مدت»، «حبس در سیاه‌چال‌های بدون نور» و «قطع ارتباط زندانی با جهان خارج» به‌عنوان ابزار شکنجه غیرمستقیم بهره می‌بردند؛ روش‌هایی که هدف آن‌ها نه از روز و شب اطلاعی دارد، نه از رویدادهای بیرون سلول، و نه حتی از مدت زمان سپری‌شده. این فقدان ادراک زمانی، که در تحقیقات روان‌شناختی به‌عنوان یکی از مخرب‌ترین عوامل فروپاشی ذهنی شناخته می‌شود، موجب می‌گردد شخص به تدریج توان تشخیص توالی، تحلیل منطقی و ارتباط مفهومی را از دست بدهد [۱۷].

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

در بازداشتگاه های انفرادی دچار اختلالات شدید روانی می شدند، بدون اینکه آثار بلکه یک چالش جدی در حقوق بین الملل، پزشکی قانونی و نظام های ادله اثبات جسمانی قابل مشاهده ای باقی مانده باشد [۲۵].
دعوی محسوب می شود [۴۴].

در دوران معاصر، به ویژه از نیمه دوم قرن بیستم به بعد، دانش روان شناسی مطالعات روان شناسی بالینی نشان داده اند که قربانیان شکنجه سفید، به ویژه تجربی و علوم اعصاب به طور غیرمستقیم امکان بهره برداری دقیق تر از این روش ها را افرادی که برای مدت طولانی در انزوای حسی و ارتباطی قرار می گیرند، در اغلب فراهم کرد. تحقیقات دانشگاهی درباره «حذف محرک های محیطی»، «حصر حسی» و موارد دچار مجموعه ای از اختلالات روانی شدید و پایدار می شوند. نخستین پیامد «بی زمانی کنترل شده» ناخواسته الگویی علمی برای درک ظرفیت شناختی انسان و مهم، اختلال استرس پس از سانحه (PTSD) است که با کابوس های مکرر، سازوکار فروپاشی ذهنی او فراهم کرد؛ الگویی که بعدها در برخی نظام های امنیتی و یادآوری های ناخواسته، بازخوانی مستمر خاطرات دردناک، تحریک پذیری شدید و بازجویی مورد استفاده قرار گرفت [۲۶]. این پیوند میان یافته های علمی و حملات اضطرابی همراه می شود؛ وضعیتی که معمولاً تا سال ها پس از آزادی نیز تداوم سازوکارهای حکومتی، شکنجه سفید را از یک پدیده صرفاً تاریخی فراتر برده و آن را می یابد و نیازمند مداخلات درمانی پیچیده است [۴۵]. دومین پیامد، افسردگی به ابزاری مدرن، پنهان و مؤثر برای درهم شکستن مقاومت روانی تبدیل کرده است؛ اساسی است که در نتیجه حذف کامل محرک های اجتماعی، قطع ارتباطات انسانی و ابزاری که آثار آن، برخلاف شکنجه های جسمانی، قابل ردیابی فوری، در دوره معاصر، ایجاد احساس رهاشدگی وجودی بروز می کند. پژوهش های میدانی نشان داده اند که بررسی مستندات سازمان عفو بین الملل، دیده بان حقوق بشر و گزارشگران ویژه قربانیان در چنین شرایطی به درجات بالایی از ناامیدی، احساس بی ارزشی و حتی سازمان ملل نشان می دهد که شکنجه سفید صرفاً محدود به نظام های اقتدارگرا نیست افکار خودکشی دچار می شوند [۴۶]. سومین پیامد مهم، توهّمات دیداری و شنیداری است که به واسطه محرومیت حسی مطلق و نبود ورودی های طبیعی محیطی شکل می گیرد. این وضعیت گاه با هذیان، تحریف ادراک و اختلال در تمایز واقعیت از خیال همراه می شود و نشان دهنده اختلال در کارکرد شبکه های پردازش حسی مغز است [۴۷]. چهارمین پیامد، اضطراب فراگیر و وسوس های فکری- عملی است. فرد قربانی در چنین شرایطی دچار بی قراری مستمر، چرخه های وسواسی، درماندگی در کنترل ذهن و احساس خطر نامشخص می شود. این وضعیت اغلب با افزایش هورمون های استرس و اختلال در تنظیم هیجانی همراه است [۴۸]. در نهایت، یکی از عمیق ترین اثرات روانی شکنجه سفید، فروپاشی هویت و تغییر شخصیت است. قطع ارتباط طولانی مدت با محیط انسانی، حذف زمان بندی طبیعی و القای بی قدرتی مطلق، به ساختارهای هویتی فرد آسیب جدی وارد می کند. یافته های دکتر «آندره مایر» و همکارانش در دانشگاه هاروارد نشان می دهد که این نوع محرومیت حسی و ارتباطی، در واقع به گونه ای طراحی می شود که فرد دچار «بحران وجودی» شود؛ بحرانی که در آن قربانی احساس می کند هویت خود را از دست داده، نسبت به واقعیت بی اعتماد شده و گاه تا مرز فروپاشی روانی یا جنون پیش می رود [۴۹].

۴- بررسی ابعاد روانی و فیزیولوژیک شکنجه سفید

شکنجه سفید، اگرچه در ظاهر عمدتاً فاقد هرگونه جراحت جسمی یا آثار فیزیکی قابل مشاهده است، اما بر اساس یافته های روان شناسی بالینی و علوم اعصاب، می تواند موجب تخریب عمیق، تدریجی و پایدار در ساختارهای شناختی و کارکردهای روانی فرد شود. مطالعات تجربی نشان داده اند که انزوا، حذف محرک های محیطی، اختلال چرخه خواب، بی زمانی تحمیلی و قطع ارتباط انسانی، قادر است تغییرات جدی در شبکه های عصبی، هورمونی و حتی کارکردهای جسمانی ایجاد کند؛ تغییراتی که در بسیاری از موارد با افسردگی شدید، اختلال استرس پس از سانحه، اختلالات حافظه، توهّمات و علائم شبه نورولوژیک همراه می شوند [۴۱]. همین خصیصه «نامرئی بودن» آثار و فقدان جراحت های ظاهری است که شکنجه سفید را به یکی از پیچیده ترین و دشوارترین اشکال شکنجه برای اثبات در فرآیندهای قضایی تبدیل می کند. گزارش های نهادهای بین المللی نشان می دهد که نبود آثار جسمی آشکار، به ویژه در نظام های حقوقی سنتی تر که همچنان بر «نشانه های خارجی» اتکا دارند، موجب شده است که دعوی قربانیان با موانع اثبات، سوءظن، و بعضاً تبرئه عاملان مواجه گردد [۴۲]. کمیته منع شکنجه سازمان ملل نیز در تفسیرهای اخیر خود تأکید کرده است که شکنجه سفید دقیقاً به سبب همین پنهان بودگی و دشواری اثبات، یکی از خطرناک ترین اشکال شکنجه است؛ زیرا می تواند بدون ردپا، سیستماتیک و طولانی مدت اعمال شود و حتی در چارچوب های شبه قانونی مورد توجیه قرار گیرد [۴۳]. در نتیجه، این پدیده امروز نه تنها یک مسئله روان شناختی،

هرچند تصور بر این است که شکنجه سفید تنها به روان فرد آسیب می زند، اما تحقیقات نشان داده که تأثیرات جدی فیزیولوژیک نیز در پی دارد. برای نمونه:

- **اختلال در چرخه خواب و بیداری:** حذف نور طبیعی یا القای نور مصنوعی دائم باعث بر هم خوردن ریتم سیرکادین بدن می شود. این موضوع رفته رفته سبب بی خوابی، ضعف جسمی و حتی عوارض قلبی عروقی می شود.
- **کاهش اشتها و ضعف عمومی بدن:** استرس شدید، افسردگی و نبود محرک های حسی منجر به بی اشتها، کم آبی و سوء تغذیه می شود.

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزش

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) – آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

• **مشکلات عصبی:** سردردهای مکرر، دردهای عضلانی و لرزش از دیگر نیز می شوند [۶۳]. گزارش های مستقل نهادهای نظارتی بین المللی نشان می دهد که پیامدهای جسمی ناشی از استرس حاد هستند.

• **تضعیف سیستم ایمنی بدن:** فشار روانی شدید می تواند سطح هورمون های استرس (مانند کورتیزول) را افزایش داده و مقاومت بدن را در برابر بیماری کاهش دهد. تحقیقات بین المللی – از جمله گزارشات پزشکان بدون مرز و کمیته ضد شکنجه شورای اروپا – بارها تأکید داشته اند که آثار شکنجه سفید در بسیاری از موارد برگشتناپذیر است و نیاز به درمان های روان پزشکی بلندمدت دارد. شکنجه سفید برخلاف ظاهر پنهان و بی صدای خود، موجب تخریب گسترده ارکان روان و جسم انسان می شود. آثار آن از اغلب اشکال شکنجه فیزیکی عمیق تر و ماندگارتر است. همین ویژگی ها ضرورت واکنش جدی نظام های حقوقی و حمایت های چندلایه روان پزشکی از قربانیان را دوجندان می کند.

القای بی زمانی و بی مکانی

یکی از پیچیده ترین و اثربخش ترین تکنیک های شکنجه سفید، **حذف کامل شاخص های زمانی و مکانی** است؛ وضعیتی که طی آن فرد از دسترسی به ساعت، تقویم، چرخه ی طبیعی نور و تاریکی، صداهای محیطی و حتی نشانه های معماری محروم می شود. در بسیاری از بازداشتگاه های امنیتی، شکل پنجره ها، جهت قرارگیری این شیوه از شکنجه، پیامدهای جسمانی گسترده و بعضاً برگشتناپذیر نیز به همراه دارد. نخستین نمود این آسیب ها، **اختلال در چرخه خواب و بیداری** است. حذف نور طبیعی، القای نور مصنوعی دائمی، یا برعکس، فروبردن فرد در تاریکی مطلق، همگی موجب برهم زدن ریتم سیرکادین و نابسامانی در ترشح هورمون های تنظیم کننده خواب و بیداری می شود؛ امری که به بی خوابی مزمن، ضعف جسمانی و افزایش خطر اختلالات قلبی-عروقی منتهی می گردد [۵۰]. شکنجه سفید، همچون پایدار یا نوسانی، ورود ناگهانی مأموران در ساعات غیرمتعارف، یا اجبار به بیداری – از دیگر الگوهای مدرن سرکوب روانی و کنترل رفتاری، متکی بر مجموعه ای از شاخص ترین ابزارهای شکنجه سفید است. پژوهش های بین المللی تأکید کرده اند که تکنیک های ساختاریافته است که هدف مشترک همه آن ها، **تخریب تدریجی هویت، اراده و کارکردهای شناختی قربانی** بدون برجای گذاشتن آثار بدنی آشکار است. این شیوه ها در نظام های سیاسی مختلف شدت، فراگیری و میزان مشروعیت بخشی ظاهری متفاوتی دارند، اما در همه موارد بر دو رکن بنیادین خانواده، وکیل، دوستان، یا هرگونه ارتباط انسانی پیش بینی پذیر، از بنیادی ترین استوارند: **ایزولاسیون مطلق و محرومیت یا دستکاری سیستماتیک محرک های حسی** [۵۶].

ابزارهای اعمال این نوع شکنجه شامل روش هایی مانند حذف کامل نور طبیعی، استفاده از روشنایی دائم و بدون تغییر، سلول های فاقد رنگ، سکوت مطلق یا نویز یکنواخت، قطع ارتباط انسانی، تعامل صرفاً مکانیکی با مأموران، محدودیت شدید در حرکت بدنی، و بازداشت های طولانی مدت بدون زمان سنجی قابل فهم برای فرد است.

پژوهش های تطبیقی نشان داده اند که این تکنیک ها، حتی بدون تماس فیزیکی با خشونت مستقیم، می توانند به سرعت باعث اختلال در تشخیص واقعیت، گسست زمان بندی ادراک، تنزل عملکرد حافظه، احساس گم گشتگی هویتی و در نهایت فروپاشی تدریجی شخصیت شوند [۵۷]. همچنین قربانیان در چنین محیطی به تدریج نسبت به **به کارگیری نظام یافته همین تکنیک ها** در بازداشتگاه های کشورهای همچون ایالات متحده (Guantánamo)، روسیه، ایران، چین و برخی کشورهای عربی هشدار داده اند [۷۳]. بررسی های تطبیقی نشان می دهد که ترکیب این تکنیک ها – به ویژه زمانی که به صورت پیوسته و مدت دار اعمال می شود – در اغلب می انجامد، بلکه باعث از دست رفتن پیوندهای هویتی و فروپاشی انسجام شناختی

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) – آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 - TBILISI GEORGIA

نظام های حقوق بین الملل، در دایره ی «شکنجه» یا حداقل «رفتار بی رحمانه، بنیادین دارد. طراحی پروتکل های تشخیصی و درمانی برای آسیب های روانی این نوع غیر انسانی و تحقیر آمیز» قرار می گیرد [۷۴]. این رفتارها بر اساس کنوانسیون منع شکنجه، می تواند موجب تسهیل اثبات و بازپروری قربانیان گردد. شکنجه (CAT) و میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، به صراحت ممنوع و

جرم انگاری شده اند [۷۵].

در عرصه بین المللی، تشویق کشورها به الحاق و اجرای کامل اسناد بنیادین همچون کنوانسیون منع شکنجه و پذیرش گزارشگر ویژه شکنجه سازمان ملل، گامی مهم در پیشگیری است. همزمان، جامعه مدنی و نهادهای رسانه ای باید نقش خود را در آگاهی بخشی و مطالبه گری حقوق بشر فعال تر ایفا کنند تا فضا برای پنهان کاری و موجب درد یا رنج شدید جسمی یا روانی» شود. تأکید بر رنج روانی، زمینه پذیرش و اعمال شکنجه سفید به حداقل برسد.

شمول اعمالی همچون شکنجه سفید را فراهم کرده است. کمیته منع شکنجه نیز در «گزارش های تفسیری» خود تصریح کرده که آسیب های روانی—even در غیاب صدمات فیزیکی—می توانند معیار تحقق شکنجه باشند [۸۲]. بدین ترتیب، شکنجه تغییر فرهنگ حاکم بر دستگاه های امنیتی و قضایی و سرمایه گذاری جدی بر سفید نه در حاشیه ی تعریف، بلکه در مرکز مصادیق روانی ممنوعیت شکنجه قرار ارزش های کرامت انسانی وابسته است. امید آنکه با تحقق این راهبردها و همبستگی می گیرد و در نظام حقوقی بین المللی، اساساً «شکنجه» تلقی می شود، نه صرفاً رفتار فعالان عرصه حقوق بشر، گامی مؤثر در مسیر ریشه کنی کامل شکنجه سفید برداشته تحقیر آمیز یا غیر انسانی [۸۳].

منابع

نتیجه گیری

- [۱] ابراهیمی، محمدحسن. بررسی تطبیقی جرم شکنجه در حقوق ایران و اسناد بین المللی. مجله حقوق تطبیقی، سال ۱۳۹۸، شماره ۲۳، صص. ۵۵-۸۲.
- [۲] احمدی، لیلا. ابعاد روانی شکنجه سفید و آثار آن در رفتار بازداشت شدگان سیاسی. فصلنامه علوم رفتاری، سال ۱۳۹۹، شماره ۳۴، صص. ۱۲۱-۱۴۵.
- [۳] جعفری، مهرا. «تحلیل جرم انگاری شکنجه روانی بر اساس اسناد بین المللی». در حقوق بشر تطبیقی، سال ۱۳۹۷، ش. ۴، صص. ۴۳-۶۵.
- نگاهی تطبیقی به اسناد بنیادین بین المللی همچون کنوانسیون منع شکنجه، میثاق حقوق مدنی و سیاسی، قواعد ماندلا و رای های دادگاه های حقوق بشر نشان می دهد که هیچ یک به صراحت از عبارت «شکنجه سفید» نام نبرده اند، اما با تفسیر موسع، مصادیق این پدیده را در حیطه ممنوعیت شکنجه و رفتار غیر انسانی قرار داده اند. تداوم رویه های کمیته منع شکنجه و سایر نهادها نیز به افزایش سطح آگاهی و شناسایی تدریجی این نوع شکنجه کمک کرده است.

- [۴] خان بابایی، مرتضی. سازوکارهای نظارت بین المللی بر منع شکنجه در نظام ملل متحد. تهران: انتشارات میزان، ۱۴۰۰.
- [۵] داوودی، کامران. «شکنجه سفید و چالش اثبات آن در نظام دادرسی کیفری». مجله دادرسی نوین، سال ۱۴۰۱، شماره ۱۸، صص. ۹۷-۱۲۴.
- [۶] رحیمی، حسام الدین. تکوین حکم در فرآیند کیفری ایران. تهران: مؤسسه آرمان ابتکار گویا، ۱۴۰۱.
- در نهایت، مقابله با شکنجه سفید نیازمند رویکردی فرابخشی و مبتنی بر همکاری دولت ها، نهادهای بین المللی، مراکز علمی و جامعه مدنی است. تنها با ارتقای آگاهی عمومی، شفافیت در عملکرد نهادهای امنیتی و الزامات پاسخگویی دولت ها می توان به سوی دنیایی بدون شکنجه و با کرامت انسانی حرکت کرد.

- [۷] رحیمی، حسام الدین. تحلیل جرم شناختی شکنجه مدرن در نظام حقوق بین الملل: با تأکید بر شکنجه سفید. تهران: انتشارات دادگستر، ۱۴۰۳.
- [۸] رحمتی، صبا. «آثار روانی شکنجه سفید بر قربانیان». پژوهش در سلامت روانی، ۱۴۰۰، جلد ۱۲، شماره ۲، صص. ۸۸-۱۰۷.
- [۹] رستمی، علیرضا. نقش کمیته منع شکنجه در توسعه حقوق بین الملل کیفری. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۹.
- [۱۰] ستوده، مهناز. روش های بازجویی و منع شکنجه در حقوق داخلی و بین المللی. تهران: پژوهشکده قوه قضائیه، ۱۳۹۸.

- [۱۱] صادقی، محمد رضا. «ابعاد فلسفی مفهوم درد در بازجویی های بدون تماس». فصلنامه فقه و قانونی و فعالان حقوق بشر درباره ماهیت، علائم و پیامدهای شکنجه سفید اهمیت حقوق بشر، ۱۴۰۲، شماره ۲۷.
- تجربه کشورهای مختلف نشان داده است که صرف داشتن قوانین منع شکنجه کافی نیست و اجرای مؤثر آن ها نیازمند اراده سیاسی، نظارت مستمر و توجه ویژه به شیوه های پنهان شکنجه از جمله شکنجه سفید است. باید نهادهای نظارتی و حقوق بشری داخلی و بین المللی، فرآیندهای منظم بازدید از اماکن بازداشت، گزارش نویسی مستقل و حمایت فعال از قربانیان را در صدر وظایف خود قرار دهند.

- افزون بر این، توسعه آموزش تخصصی برای نیروهای انتظامی، قضات، پزشکان قانونی و فعالان حقوق بشر درباره ماهیت، علائم و پیامدهای شکنجه سفید اهمیت حقوق بشر، ۱۴۰۲، شماره ۲۷.

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) – آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 – TBILISI GEORGIA

- [29] Krieger, M. D., "Evidentiary Challenges in Proving Psychological Torture," *Human Rights Law Quarterly*, vol. 41, no. 2, pp. 177–203, 2023. [۱۲] عابدی، ناهید. تحلیل تطبیقی شکنجه سفید در رویه‌ی کشورهای اروپایی و خاورمیانه. انتشارات میزان، ۱۴۰۱.
- [30] Kotsos, C. G., "Invisible Scars: Psychological Injury in Non-Physical Torture," *Journal of Forensic Psychology*, vol. 18, no. 3, pp. 245–262, 2022. [۱۳] فلاح، سهیل. شکنجه روانی در آیین حقوق بشر اسلامی. مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۹۸.
- [31] Liebenberg, M., "Historical Evolution of Psychological Torture in Latin America," *Latin American Journal of Human Rights*, vol. 10, no. 1, pp. 1–25, 2019. [۱۴] قاسمی، احسان. «تحلیل حقوقی ادعای فقدان اثر جسمی در انواع شکنجه». مجله حقوق کیفری معاصر، ۱۴۰۲، ص ۶۷–۹۵.
- [32] Lieberman, S. B., "Social Isolation and the Neurobiology of Distress," *American Journal of Psychiatry*, vol. 178, no. 10, pp. 987–1001, 2021. [۱۵] ملکی، رضا. مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در قبال شکنجه سفید. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۲.
- [33] Marquez, E., and Healy, T., "Multidisciplinary Approaches to Identifying Non-Physical Torture," *Journal of Trauma and Mental Health*, vol. 15, no. 2, pp. 129–154, 2020. [۱۶] نصیری، زهرا. «شکنجه سفید؛ رفتار تحقیرآمیز یا مصداق شکنجه؟». پژوهش حقوق تطبیقی، ۱۴۰۱، شماره ۱۶.
- [34] Moss, H. E., and Kandel, R., "Hippocampal-Parietal Network Breakdown Under Conditions of Temporal Isolation," *Neuropsychologia*, vol. 168, 2022. [18] Amnesty International, *Report on White Torture Practices in Closed Detention Systems*, London, 2022.
- [35] Nowak, M., *UN Convention Against Torture: A Commentary*, Oxford University Press, 2019. [19] Alderman, R., "Identity Erosion and Sensory Deprivation: A Clinical Review," *Clinical Psychiatry Review*, vol. 46, pp. 98–120, 2021.
- [36] Rejali, D., *Torture and Democracy*, Princeton University Press, 2007. [20] Carver, J., "Spatial Disorientation and Temporal Deprivation in High-Security Detention," *International Journal of Criminology*, vol. 12, no. 3, pp. 201–224, 2021.
- [37] Roth, K., "Non-Physical Torture and Human Rights Law: The Gray Area," *Harvard Human Rights Journal*, vol. 33, no. 1, pp. 91–113, 2020. [21] CAT, *Interpretation of Article 1: Psychological Pain and Torture Definition*, UN Doc. CAT/GC/2022/4, Geneva, 2022.
- [38] Satterthwaite, M. L., "The Psychological Dimension of Cruel Treatment," *Yale Law Review*, vol. 131, pp. 177–208, 2021. [22] Council of Europe, *Guidelines on Non-Physical Torture Under the ECHR Framework*, Strasbourg, 2021.
- [39] Shue, H., *Basic Rights: Subsistence, Affluence, and U.S. Foreign Policy*, 2nd ed., Princeton University Press, 1996. [23] Delgado, M., "Systematic Humiliation and Personality Breakdown in Coercive Environments," *Psychology, Crime & Law*, vol. 27, no. 5, pp. 401–419, 2021.
- [40] United Nations Committee Against Torture (CAT), *Report on Sleep Deprivation and Non-Physical Torture*, Geneva, 2020. [24] Eide, A., "The UN Convention Against Torture: Scope and Challenges," *Human Rights Review*, vol. 19, pp. 355–371, 2018.
- [41] United Nations Human Rights Committee, *Interpretation of Torture and Inhuman Treatment Under ICCPR*, Geneva, 2020. [25] Hauri, P. R., "Sleep Deprivation as a Tool of Coercive Interrogation," *Journal of Sleep Research*, vol. 29, no. 6, 2020.
- [42] Weissbrodt, D., and Heinze, E., *The Right to Be Free from Torture*, Brill Press, 2021. [26] Han, J., "Identity Collapse Under Conditions of Social Deprivation," *Journal of Social Psychology*, vol. 160, no. 4, pp. 412–428, 2020.
- [43] Wenzel, J., and Taylor, B., "Cognitive Dysregulation from Extended Isolation," *Journal of Neuroscience and Law*, vol. 15, no. 2, pp. 211–226, 2022. [27] Hollingsworth, S. R., "The Gradual Nature of White Torture and Its Forensic Detection," *International Journal of Detention Studies*, vol. 6, no. 1, pp. 33–58, 2022.
- [44] Zimbardo, P. G., "The Psychology of the Isolated Cell," *American Psychologist*, vol. 74, pp. 541–556, 2019. [28] Human Rights Watch, *Comparative Analysis of Non-Physical Torture Techniques*, New York, 2021.
- [۴۴] ابراهیمی، محمدحسن. بررسی تطبیقی جرم روانی‌محور در نظام کیفری ایران و اروپا. تهران: انتشارات میزان، ۱۳۹۹.

ICPSE
2025

<http://icpse.ir>
info@icpse.ir

هفدهمین کنفرانس بین المللی پژوهش های نوین در روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و آموزشی

گرجستان – تفلیس (۷ آذر ماه ۱۴۰۴) – آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

28 November 2025 – TBILISI GEORGIA

- [۴۵] احمدی، لیلّا. «ابعاد روان تنی شکنجه سفید». فصلنامه علوم رفتاری، ۱۴۰۰.
- [۴۶] جعفری، مهران. «تحلیل جرم انگاری شکنجه غیر جسمانی». مجله حقوق بشر، ۱۳۹۸.
- [۴۷] خان بابایی، مرتضی. نقش سازوکارهای سازمان ملل در منع شکنجه. تهران: سمت، ۱۴۰۱.
- [۴۸] داوودی، کامران. «چالش های اثبات شکنجه سفید». مجله دادرسی نوین، ۱۴۰۱.
- [۴۹] رحیمی، حسام الدین. تکوین حکم در فرآیند کیفری ایران. تهران: آرمان ابتکار گویا، ۱۴۰۱.
- [۵۰] رحیمی، حسام الدین. تحلیل جرم شناختی شکنجه مدرن در حقوق بین الملل (با تأکید بر شکنجه سفید). تهران: دادگستر، ۱۴۰۳.
- [۵۱] رحمتی، صبا. «آسیب شناسی روان پزشکی قربانیان شکنجه سفید». پژوهش در سلامت روان، ۱۴۰۰.
- [۵۲] رستمی، علیرضا. کمیته منع شکنجه و توسعه حقوق بین الملل کیفری. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۹۹.
- [۵۳] ستوده، مهناز. روش های بازجویی و منع شکنجه در حقوق تطبیقی. تهران: پژوهشگاه قوه قضائیه، ۱۳۹۸.
- [۵۴] صادقی، محمدرضا. «ماهیت درد روانی و معیارهای اثبات آن». فقه و حقوق بشر، ۱۴۰۲.
- [۵۵] عابدی، ناهید. شکنجه سفید در حقوق تطبیقی اروپا و خاورمیانه. تهران: میزان، ۱۴۰۱.
- [۵۶] فلاح، سهیل. شکنجه روانی در آیین فقه حقوق بشر اسلامی. مشهد: دانشگاه فردوسی، ۱۳۹۸.
- [۵۷] قاسمی، احسان. «تحلیل حقوقی فقدان آثار جسمانی در اثبات شکنجه». حقوق کیفری معاصر، ۱۴۰۲.
- [۵۸] ملکی، رضا. مسئولیت بین المللی دولت ها در قبال شکنجه سفید. قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۴۰۲.
- [۵۹] نصیری، زهرا. «ماهیت روانی شکنجه سفید؛ مصادق شکنجه یا رفتار غیر انسانی؟». پژوهش حقوق تطبیقی، ۱۴۰۱.
- [۶۰] یوسفی، حامد. بازخوانی مفهوم شکنجه در حقوق ایران و اسناد بین المللی. تهران: سمت، ۱۳۹۹.
- [61] Alderman, R., "Identity Erosion and Sensory Deprivation: A Clinical Review," *Clinical Psychiatry Review*, 2021.
- [62] Amnesty International, *Report on White Torture Practices in Closed Detention Systems*, 2022.
- [63] Carver, J., "Spatial Disorientation and Temporal Deprivation in High-Security Detention," *International Journal of Criminology*, 2021.
- [64] CAT, *Interpretation of Article 1: Psychological Pain and Torture Definition*, UN Doc. CAT/GC/2022/4, 2022.
- [65] Council of Europe, *Guidelines on Non-Physical Torture Under the ECHR Framework*, 2021.
- [66] Delgado, M., "Systematic Humiliation and Personality Breakdown," *Psychology, Crime & Law*, 2021.
- [67] Eide, A., "The UN Convention Against Torture: Scope and Challenges," *Human Rights Review*, 2018.
- [68] Han, J., "Identity Collapse Under Social Deprivation," *Journal of Social Psychology*, 2020.
- [69] Hauri, P. R., "Sleep Deprivation as a Tool of Coercive Interrogation," *Journal of Sleep Research*, 2020.
- [70] Hollingsworth, S. R., "The Gradual Nature of White Torture," *IJDS*, 2022.
- [71] Human Rights Watch, *Comparative Analysis of Non-Physical Torture Techniques*, 2021.
- [72] Krieger, M. D., "Evidentiary Challenges in Proving Psychological Torture," *Human Rights Law Quarterly*, 2023.
- [73] Kotsos, C. G., "Invisible Scars," *Journal of Forensic Psychology*, 2022.
- [74] Lieberman, S. B., "Social Isolation and the Neurobiology of Distress," *AJP*, 2021.
- [75] Marquez, E., & Healy, T., "Multidisciplinary Approaches to Identifying Non-Physical Torture," *JTAMH*, 2020.
- [76] Moss, H. E., & Kandel, R., "Hippocampal-Parietal Network Breakdown," *Neuropsychologia*, 2022.
- [77] Nowak, M., *UN Convention Against Torture: A Commentary*, Oxford UP, 2019.
- [78] Rejali, D., *Torture and Democracy*, Princeton UP, 2007.
- [79] Roth, K., "Non-Physical Torture and Human Rights Law," *Harvard HR Journal*, 2020.
- [80] Satterthwaite, M. L., "The Psychological Dimension of Cruel Treatment," *Yale Law Review*, 2021.
- [81] Shue, H., *Basic Rights*, Princeton UP, 1996.
- [82] UN CAT, *Report on Sleep Deprivation and Non-Physical Torture*, 2020.
- [83] Weissbrodt, D., & Heinze, E., *The Right to Be Free from Torture*, Brill, 2021.